

Arkitekten Anders Landström är uppvuxen i Norrbotten och har vigt sitt yrkesverksamma liv åt trä, vilket bland annat gjort att han nu tituleras professor i träbyggnadskonst.

Fritidshus i Strömstad som prisats av Västsveriges arkitekter (Helge Zimdalspriset 2003). Huset har fått gran- och furupanel på tak och väggar.

Skalle för trä

I allt från skysrapor på första parkett till samarbeten mellan unga formgivare och nya mikrosnickerier. Det tänks trä i nya banor. Och frågar du **Anders Landström**, den svenska arkitekturens träpatron, finns fortfarande en enorm outnyttjad potential i de djupa skogarna.

TEXT **LARS COLLIN**
FOTO **ÅKE E:SON LINDMAN**

Trä byggde detta land. På resa genom riket är det inte svårt så här års att känna sig som Arne, huvudpersonen i Docenternas gamla popdänga *Söderns ros*: "Arne går i skogen, det är 20 grader kallt, har med sig sin motorsåg".

Att trä är ett naturligt material i vår vardag förkunnades bland annat i somras på utställningen *Trä 2013* i Virserums konsthall och *Ett, två, trä* i Artipelag på Värmdö. Vart tredje år samlas alla vid träet under *Träbiennalen* – och just ur denna småländska svarta granskog formulerades 2010 det internationella manifestet *Nödvändighetens arkitektur*. De 98 projekten hade alla hållbar utveckling som centralt tema.

Den senaste tiden har vi också sett små snickerier och samarbetande unga formgivare poppa upp i en takt som påminner om mikrobryggeriernas, och arkitektbyråerna Berg och C.F. Möllers förslag att bygga en 34-våningars träskyskrapa i centrala Stockholm – ett bidrag till en tävling om framtidens boende – har väckt stor uppmärksamhet.

Vi tar emellertid tunnelbanan till Södermalm i Stockholm. Ett före detta elverk har blivit elegant arkitektkontor i ett hus ritat un-

De 49 HSB-husen Brf Valö Fyr ligger med utsikt över Göta älvs utlopp i Göteborg. Husen består av stommar med massiva träskivor, vilket gett stor flexibilitet vid fönstersättningen. Exteriörens gråskala är hämtad ur traktens klipphällar och ljungväxter.

Trä är ingen trend längre. I min värld har det aldrig varit någon trend.

der tidigt 1900-tal av Cyrillus Johansson. Här arbetar nio arkitekter och ägaren Anders Landström i team med framför allt träbyggnade. Nu sitter denne nitiska norrbottning i en flätad rottingstol med en kolsvart espresso placerad på träbordet framför sig och försöker förklara varför det blivit många hus av de där tre bokstäverna:

– Trä har präglat hela min uppväxt. Jag kommer från Gällivare och ur en familj där man hellre hade sågspån än olja på händerna. Pappa var byggnadsingenjör och släktens arkitekt. Han byggde alltid. När han inte ritade och byggde våra hus och sommarstället i Norrbottens skärgård slöjdade han morgnar och kvällar.

När det blev dags för sonen att välja yrke hade denne tidvis svårt för orden men desto lättare för matematik och teckning. Som 19-åring började Anders Landström på Arkitektthögskolan i Stockholm, och fick samtidigt sina första uppdrag: att rita villor och fritidshus åt släkten – pappa har tretton syskon, mamma har tio.

Så har det fortsatt. Exakt 40 år efter att han tog de första stapp-

lande stegen uppför trapporna till den tunga betongborgen vid Engelbrektskyrkan, skapar Anders fortfarande hem till privata kunder. Materialet är oftast trä.

En ombyggnad av textilrummet på Zornmuseet i Mora resulterade inte bara i Träpriset 1996, utan snart också i en professur i träbyggnadskonst vid Lunds tekniska högskola. Det är då som utvecklingen mot modern träarkitektur börjar få form i Sverige. Och Anders Landström delar upp sin verksamhet i fyra delar: att skapa bra bostäder i fantastiska miljöer, att bygga mindre offentliga byggnader, att restaurera och bygga till – och att utveckla träarkitektur.

– Intresset gjorde att jag började resa mycket och fick kontakter och inspiration i framför allt Schweiz, Österrike och Tyskland. Där är det självklart att det inte är något handikapp att bygga i trä. När stål och betong globalt står för åtta procent av alla koldioxidutsläpp måste vi inse att mycket mer bör byggas med andra material, säger Landström och lutar sig för en kort stund tillbaka i stolen.

Schweizaren Peter Zumthor är en stor inspiratör med sina träbyggnader, nu senast en länga i Norge inspirerad av torkställningar

Kurs- och lägergården Norra Ekskäret i Stockholms skärgård, skapad till Stiftelsen Människan. Sommartid förbehållen ungdomar (40 sovplatser), annars hyrs anläggningen ut. Detaljbild där olika skärmtak möter varandra. Byggnaden nominerades 2011 till Kasper Salin-priset.

Villa vid sjön Sommen i Östergötland, inspirerad av landskapet som präglas av stora lador. Familjen önskade en byggnad som skulle smälta in i naturen. Invändigt dominerar ljus, luft och rymd (5 meter tillnock), med en öppen spis som delar av stora huset och ett bakomliggande loft. För att öka träets bärande egenskaper har man använt metallstag mot taket. I lä på baksidan ligger uteplatsen med sitt växthus.

Den nybyggda trappan upp till vinden på hotellet Ett Hem i Stockholm. Trappan är snedställd för att inte slå i taket och har fått mässingstänger och ledstänger lindade i läder. I förlängningen till den klassiska gamla trappan har man gjort en vit barriär i form av en bokhylla.

Pappa ritade, byggde och slöjdade morgnar och kvällar.

för fiske. Italienaren Renzo Pianos kulturprojekt i Polynisien med stora, höga trätorn som påminner om traktens hyddor är också högst intressanta.

– Det lät ju spännande när Renzo Piano kom hit för projektet med Vandalorum. Men det blev en pinsam historia, som man försökte klistra på honom. Allt resulterade i några utslängda lador, ett svenskt barackbyggeri.

Vad gick fel?

– Träets stora uttrycksmedel är att man bör se hur det är konstruerat. Vi ser det i timmerhusen, i stora lador, i våra torn och ställningar där träets byggsystematik anas. Här blev det bara yta, påklistrat med träpanel. Pianos projekt var mycket mer gediget, inspirerat av stora lantbruksbyggnader som konstruktiv idé. Träbyggeri kräver noggrannhet.

Vilka är det svenska träets unika karaktärsdrag?

– Vårt land består till stor del av furu och gran. Den sega furan med tätare årsringar är mer beständig mot vatten. I södra delen har träet en jämnare tillväxt mellan årsringarna. Regeln är att trä söderifrån är bättre konstruktionsvirke. Trä norrifrån används till fasader och exponering.

Har 1970-talets furufröjd i våra sportstugor varit till för- eller nackdel för trätrenden?

– Självfallet gick det inflation i sportstuguetänket. Det kanske inte tilltalar vår generation. Inte heller generationen från början på förra seklet som målade och smyckade träet och tänkte mer rumsligt. Trä som naturmaterial kommer och går. Men i formgivningsvärlden kommer det alltid tillbaka.

– Att estetiskt utveckla trä handlar mycket om att ge mönster, ytor, sammansättningar – konstruktiva utmaningar. Det finns mycket att lära sig, men vi vet så ofantligt mycket mer än för tio år sedan. Och sedan 1996 när vi vann Träpriset har antalet objekt med hög kvalitet ökat enormt. Så visst pågår det en väldig förkovring av kunskapen.

Det har helt enkelt nått en nivå där det inte längre är en trend?

– Det är ingen trend längre. Och i min värld har det aldrig varit någon trend. Arkitektur har helt andra cykler, vi ska inte ha någon höst- eller vårkollektion. Allt handlar på lång sikt om hur vi lyckas förädla byggmaterialen. I träet finns en otrolig potential, bara man vidgar vyerna.

Anders Landström menar att trä fortfarande är ett outnyttjat

Fritidshuset i Strömstad som prisats av Västsveriges arkitekter (Helge Zimdalspriset 2003). Invändigt är allt vitmålat och med en synlig takbalk som går längs huset. Längst fram anas den stenklädda baksidan på en öppen spis.

Vi lever i en tid av ständig förfining. Hus är mer än golv, väggar och tak.

material.

- Vi är jätteduktiga på att såga träprodukter, men förädlingsvärdet är lågt för en av våra största naturresurser. Lyckligtvis har vi en träkemisk industri med högt förädlingsvärde där man kokar sönder träet till pappersmassa och andra produkter. Det väsentliga nu är att lyfta blicken och göra träarkitektur, att sälja slutprodukten.

Vad tror du om träbygandet de närmaste åren?

- Det kommer bara att öka. Det finns fler och fler aktörer, och den stora fördelen är att bygandet kan bli mycket mer småskaligt. Kunskapen om trä kommer också att öka. Jag tror att det prismässigt kan bli mycket intressant. Trä är en råvara vi har nära till, den är miljövänlig, den är trevlig, den är behaglig. När vi byggde nya lillskansen och ett kontorshus i massivträ i Hackås tyckte byggarna att det kändes mer som att vara i en slöjdsal.

Träet bygger in värme och omtanke?

- Ja, och det är väl därför nybyggda bostäder i trä har blivit så efterfrågade. Det är en gedigen känsla i dem.

Med erfarenheter från Mellaneuropa har Anders Landström lärt sig att man genom att kombinera olika material kan få träet

att verka konstruktivt och därmed bättre arkitektoniskt. Då kan trä, glas och stål mötas i intressanta konstruktioner och möjliggöra stora öppningar.

Med trä är det också möjligt att skapa stabilitet. Genom att bygga med stora massiva träskivor kan den använda trävolymen ökas rejält. Då minimeras också användningen av betong.

Anders Landströms arkitektkontor ägnar också en del tid åt restaurering. Till skillnad mot många nya privata hus och ombyggnader som ofta är just högst privata var Ett Hem, det lilla boutiquehotellet med tolv rum i Lärkstån i Stockholm, ett projekt som skulle få maximal mediaexponering. Med minutiösa metoder gjordes allt för att återskapa arts and crafts-känslan från tidigt 1900-tal, förrenat med ny formgivning.

- Vi kunde snabbt hitta rätt tema för om- och tillbyggnaden tillsammans med inredningsarkitekten Ilse Crawford i London. Det fascinerande med Ett Hem var att vi genom att bygga på vindar och ett orangeri på gården ökade ytan på huset med 20 procent (160 kvm). Det gör projektet intressant inte minst ur fastighetsförädlingsaspekt. Vi lever i en tid av ständig förfining. Hus är mer än golv, väggar och tak. ©

Svenska ambassadens residens i Pretoria, Sydafrika. Sveriges möte med södra Afrika blev en svensk stram byggnad i puts och sandsten, inspirerad av Stockholmsutställningen 1930 - med stora fönster och takutsprång och vita murar. Salongen har fått murade väggar, trägolv och målat trätak. Inredningen är gjord av Jonas Bohlin.

